

П. Юрчишин,

аспірант 2-го року очної форми навчання аспірантури
Київського університету права Національної академії наук України

ПРАВОВІ ЗАСАДИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПОВНОВАЖЕНЬ ПРОКУРОРА ПРИ ЗДІЙСНЕННІ КОНТРОЛЮ ЗА ВЧИНЕННЯМ ЗЛОЧИНУ

Постановка проблеми. Здійснення контролю за вчиненням злочину є важливим механізмом забезпечення ефективності кримінального провадження та протидії злочинності. Однією з ключових фігур у цьому процесі є прокурор, який виконує функцію нагляду за дотриманням законності при проведенні негласних слідчих (розшукових) дій. Правові засади реалізації його повноважень визначаються як національним законодавством, так і міжнародними стандартами прав людини. У цій статті розглядаються особливості прокурорського нагляду за здійсненням контролю за вчиненням злочину, проблеми його правового регулювання та шляхи вдосконалення відповідних норм.

Контроль за вчиненням злочину належить до категорії негласних слідчих (розшукових) дій, що проводяться в умовах секретності та спрямовані на виявлення і документування кримінальних правопорушень. Відповідно до ст. 271 КПК України, контроль за вчиненням злочину включає такі форми, як контрольована поставка, оперативна закупка, спеціальний слідчий експеримент та імітування обстановки злочину.

Законодавче закріплення цієї слідчої дії в КПК 2012 року стало важливим етапом у вдосконаленні кримінального процесу, однак її реалізація потребує чітко визначених механізмів прокурорського нагляду та контролю за дотриманням прав людини.

Прокурор відіграє ключову роль у процесі контролю за вчиненням

злочину, оскільки його повноваження охоплюють:

- надання дозволу на проведення відповідної негласної слідчої (розшукової) дії;
- перевірку законності та обґрунтованості проведення таких дій;
- оцінку допустимості отриманих доказів;
- забезпечення дотримання конституційних прав громадян.

Згідно зі ст. 36 КПК України, прокурор здійснює процесуальне керівництво досудовим розслідуванням, що передбачає контроль за всіма етапами слідчих дій, зокрема за законністю їх проведення. Проте правозастосовна практика виявляє ряд проблем, пов'язаних із недостатнім регулюванням питань, що стосуються меж втручання прокурора у процес контролю за вчиненням злочину.

Серед основних проблем, які виникають при здійсненні прокурорського нагляду за контролем за вчиненням злочину, слід виокремити:

- відсутність чітких законодавчих критеріїв оцінки необхідності проведення контролю за вчиненням злочину;
- недостатня регламентація порядку документування та збереження доказів, отриманих у ході контрольованих дій;
- ризик порушення прав і свобод осіб, які залучаються до контрольованих операцій;
- необхідність узгодження національних норм із міжнародними стан-

повноту та об'єктивність досудового розслідування. Так, відповідно до п. 4 ч. 1 ст. 36 КПК України, прокурор має право давати доручення щодо проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій у встановлений строк, контролювати їх виконання, брати в них безпосередню участь або ж особисто здійснювати окремі процесуальні заходи [3, с. 350].

Аналіз положень ст. 246 та ч. 6 ст. 36 КПК України дає підстави для висновку, що прокурор не може самостійно проводити негласні слідчі (розшукові) дії. Це, своєю чергою, вимагає від нього застосування інших методів забезпечення законності, допустимості зібраних доказів та ефективної взаємодії з органами досудового розслідування під час виконання відповідних процесуальних заходів.

Залежно від стадії проведення таких заходів, повноваження прокурора можна поділити на кілька груп [1, с. 182]:

1) повноваження на етапі ініціювання негласних слідчих (розшукових) дій;

2) безпосередній контроль за їхнім проведенням, включно з документуванням отриманих результатів;

3) оцінка зібраної інформації та її правова кваліфікація;

4) забезпечення збереження матеріалів негласних слідчих (розшукових) дій;

5) використання здобутих результатів у кримінальному провадженні.

Детальний аналіз наведених аспектів дозволить розкрити особливості прокурорського контролю та виробити рекомендації щодо удосконалення правового регулювання даного процесу.

Негласні слідчі (розшукові) дії не можуть здійснюватися у межах досудового розслідування кримінального правопорушення без наявності обґрунтованої необхідності. Їх проведення базується, перш за все, на процесуальній формі, а не на методах

оперативно-розшукової діяльності, та спрямоване на отримання доказової інформації, а не на перевірку відомостей [2, с. 77]. Відповідно, прокурор зобов'язаний унеможливити підміну змісту негласних слідчих (розшукових) дій прихованими оперативно-розшуковими заходами, що може призвести до порушення прав і свобод осіб у межах кримінального провадження.

У випадках, коли негласні слідчі (розшукові) дії проводяться за рішенням слідчого без попереднього дозволу слідчого судді, слідчий зобов'язаний поінформувати прокурора про прийняте рішення щодо здійснення відповідних заходів та їх результати. Прокурор, у свою чергу, має право заборонити проведення негласних слідчих (розшукових) дій відповідно до положень частини 3 статті 24 Кримінального процесуального кодексу України.

До категорій негласних слідчих (розшукових) дій, які можуть проводитися на підставі рішення слідчого без судового дозволу, відносяться:

– отримання інформації з електронних інформаційних систем або їх частин за умови, що доступ до них не обмежується їхнім власником чи утримувачем або не потребує подолання системи логічного захисту (ч. 2 ст. 264 КПК України);

– спостереження за об'єктами чи місцем (ч. 1 ст. 269 КПК України);

– виконання спеціального завдання щодо розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації (ст. 272 КПК України).

У зазначених випадках на момент подання клопотання слідчий або прокурор може не володіти повними ідентифікаційними відомостями щодо особи, стосовно якої планується проведення негласних слідчих (розшукових) дій, зокрема, щодо користувача кінцевого телекомунікаційного обладнання. Враховуючи значну кількість абонентів мобільного зв'язку з попередньою оплатою, а також існування

Забезпечення ефективного контролю за вчиненням злочину є важливою складовою діяльності правоохоронних органів у сфері кримінальної юстиції. Водночас участь прокурора в цьому процесі потребує чіткішого нормативного врегулювання, оскільки саме від його процесуального керівництва залежить дотримання прав і свобод осіб у кримінальному провадженні. Необхідність удосконалення механізмів прокурорського нагляду є актуальним завданням як для законодавців, так і для правозастосовної практики. Внесення змін до КПК України, що забезпечать баланс між ефективністю слідчих дій та дотриманням прав людини, сприятиме підвищенню рівня правової визначеності та легітимності використання результатів контролю за вчиненням злочину в судовому процесі.

Висновки. Основна мета НСРД полягає в отриманні доказової інформації, а не в оперативно-розшуковій перевірці, що унеможлиблює їх використання на дискреційній основі або для забезпечення процесуальних дій на випадок можливого виявлення правопорушення.

Значна роль у контролі за проведенням НСРД належить прокурору, який має забезпечувати дотримання прав і свобод громадян у рамках кримінального провадження. Важливим аспектом є недопущення підміни сутності НСРД оперативно-розшуковими заходами, що може призвести до порушень законодавчих гарантій учасників кримінального провадження. Водночас прокурор уповноважений як санкціонувати проведення НСРД, так і припиняти їх у разі досягнення мети, недоцільності подальшого виконання або виявлення порушень законності.

Особливої уваги потребує питання правомірності проведення НСРД без дозволу слідчого судді. Законодавством передбачено обмежений перелік таких дій, серед яких отримання інформації з відкритих електронних систем, спостереження за річчю

або місцем, виконання спеціального завдання щодо виявлення діяльності злочинної організації тощо. У таких випадках слідчий зобов'язаний невідкладно повідомити прокурора про прийняте рішення та отримані результати, а прокурор, своєю чергою, має право заборонити проведення таких дій відповідно до вимог законодавства.

Встановлено, що ініціювання НСРД потребує ретельного обґрунтування їх необхідності, зокрема, у випадках, коли особа, щодо якої планується їх проведення, не встановлена. При цьому слідчий суддя має перевірити об'єктивність причин ненадання персональних даних та визначити, чи відповідає клопотання встановленим процесуальним вимогам.

Таким чином, наявність чітко врегульованого механізму проведення НСРД сприяє забезпеченню балансу між потребами кримінального переслідування та дотриманням прав людини. Виключні повноваження прокурора щодо санкціонування контролю за вчиненням злочину вимагають удосконалення процесуальної процедури взаємодії між органами досудового розслідування та прокурором, що може бути предметом подальших наукових досліджень.

У статті досліджено правові засади проведення негласних слідчих (розшукових) дій (НСРД) у кримінальному провадженні, їх процесуальну природу та гарантії дотримання прав і свобод громадян. Зазначено, що НСРД не можуть здійснюватися без достатніх підстав або «на всякий випадок», оскільки їх метою є отримання доказів, а не просто перевірка інформації. Особливу увагу приділено ролі прокурора у контролі за правомірністю проведення таких заходів, запобіганні їх підміні оперативно-розшуковими діями та забезпеченні процесуальних гарантій. У статті проаналізовано підстави та порядок ухвалення рішень

щодо проведення НСРД слідчим або прокурором, а також їх узгодження зі слідчим суддею. Розглянуто питання проведення негласних слідчих дій без дозволу слідчого судді, включно з отриманням відомостей з відкритих електронних інформаційних систем, спостереженням за річчю чи місцем, виконанням спеціальних завдань із розкриття діяльності організованих злочинних груп тощо. Окремо висвітлено проблематику відсутності конкретної інформації про особу, щодо якої планується проведення НСРД, а також необхідність обґрунтування таких випадків у клопотанні слідчого. Проаналізовано практичні аспекти узгодження та контролю таких заходів слідчим суддею та прокурором, зокрема можливість припинення або заборони НСРД у разі досягнення їх мети, порушення закону або недоцільності подальшого проведення. Стаття також розкриває взаємодію між прокурором, слідчим та керівником органу досудового розслідування під час ініціювання НСРД, визначає виключні повноваження прокурора у прийнятті рішень щодо контролю за вчиненням злочину. Зроблено висновок про необхідність подальшого удосконалення нормативного регулювання та процесуального контролю за проведенням негласних слідчих дій для запобігання можливим зловживанням та порушенням прав людини.

Ключові слова: негласні слідчі (розшукові) дії, кримінальне провадження, прокурорський контроль, процесуальні гарантії, слідчий суддя, доказування.

Yurchyshyn P. Legal principles of exercising prosecutor's powers in controlling the commission of a crime

The article examines the legal basis for conducting covert investigative (detective) actions (CIDA)

in criminal proceedings, their procedural nature and guarantees of observance of the rights and freedoms of citizens. It is noted that covert investigative (detective) actions cannot be carried out without sufficient grounds or "just in case", since their purpose is to obtain evidence, not just to verify information. Particular attention is paid to the role of the prosecutor in controlling the legality of such measures, preventing their substitution by operational and investigative actions and ensuring procedural guarantees. The article analyzes the grounds and procedure for making decisions on conducting covert investigative and detective work by an investigator or prosecutor, as well as their coordination with an investigating judge. The author considers the issue of conducting covert investigative actions without the permission of the investigating judge, including obtaining information from open electronic information systems, observing a thing or place, performing special tasks to uncover the activities of organized criminal groups, etc. The author also highlights the problem of the lack of specific information about the person in respect of whom it is planned to conduct SIDA, as well as the need to justify such cases in the investigator's petition. The author analyzes the practical aspects of coordination and control of such measures by the investigating judge and the prosecutor, in particular, the possibility of termination or prohibition of the CIDA in case of achievement of its purpose, violation of the law or inexpediency of further conduct. The article also reveals the interaction between the prosecutor, investigator and head of the pre-trial investigation body when initiating a pre-trial investigation, and defines the exclusive powers of the prosecutor in making decisions on control over the commission of a crime. The author concludes that there is a need to further improve the

regulatory framework and procedural control over covert investigative actions to prevent possible abuses and violations of human rights.

Key words: covert investigative (detective) actions, criminal proceedings, prosecutorial control, procedural guarantees, investigating judge, evidence.

Література:

1. Бобровник О. П. Прокурорський нагляд у кримінальному процесі: теоретичні аспекти. Харків: Право, 2020. 252 с.
2. Гуменний А. В. Контроль за вчиненням злочину: теоретичний та практичний аспекти. Вісник Національної академії прокуратури України. 2022. № 6. С. 75–83.
3. Кримінальний процес : підручник / Ю.М. Грошевий, В.Я. Тацій, А.Р. Тума-

нянц та ін. ; за ред. В.Я. Тацій, Ю.М. Грошевого, О.В. Капліної, О.Г. Шило. Харків : Право, 2013. 824 с

4. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI. Верховна Рада України. URL: [https:// zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17)

5. Лавринович І. М. Прокурор як гарант законності в кримінальному процесі. Київ: Видавництво «Юридична книга», 2022. 188 с.

6. Нескоромний Д. Здійснення прокурорського нагляду при провадженні негласних слідчих (розшукових) дій. Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). 2014. М 2. С. 32.

7. Шевчук А. І. Прокурорський нагляд у кримінальному процесі: проблеми та перспективи. Київ: Інтертехнологія, 2021. 340 с.